

Notitie

Opdrachtgever: A. Gerritsen (De Goede Woning),
S. Witte (Vidomes)
Auteur: G. Bakker & N. de Zwarte
Betreft: Wnb-onderzoek Palenstein Zoetermeer
Projectnummer: 1701
Datum: 17 december 2018
Status: DEFINITIEF

Bureau Stadsnatuur

bezoekadres:
Natuurhistorisch Museum Rotterdam
Westzeedijk 345
3015 AA Rotterdam
telefoon: 010 – 266 04 70
e-mail: info@bureaustadsnatuur.nl
www.bureaustadsnatuur.nl

Inleiding

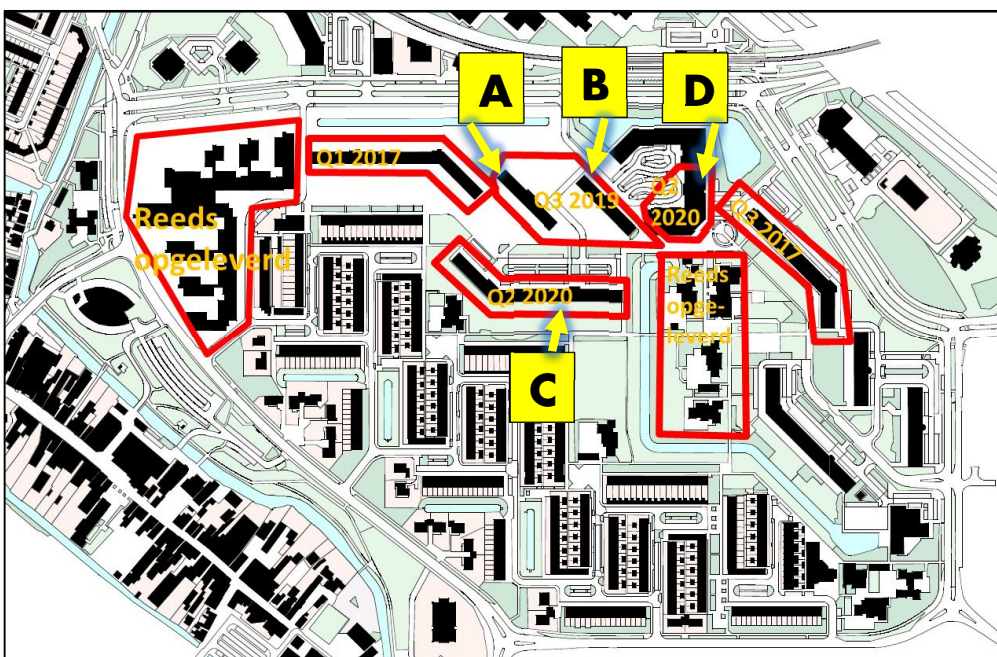
In het kader van de voorgenomen sloop van drie flats en een winkelcentrum in de wijk Palenstein te Zoetermeer, heeft Bureau Stadsnatuur inventarisaties verricht in het kader van de Wet natuurbescherming. Bij eerder onderzoek in de wijk in het kader van de sloop van deze en twee andere flats (Florens van Brederode en Jan van Beieren) in 2012, 2015 en 2016 (Bakker 2012, Bakker 2015, Bakker & De Zwarte 2016), is gebleken dat de diverse flats gebruikt worden door beschermde diersoorten, met name enkele soorten vleermuizen. Voor achtergronden en kaders wordt verwezen naar de eerdere rapportages. Doelen van het onderzoek in 2018 zijn:

- een actueel beeld te hebben van het vóórkomen van beschermde diersoorten in het plangebied;
- met die kennis vervolgens mitigerende maatregelen kunnen implementeren in de sloopfase en nieuwbouw;
- en daarmee weer een goede onderbouwing te leveren voor aanvraag van een ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming wanneer er negatieve effecten op soorten te verwachten zijn.

De komende jaren zijn verschillende partijen betrokken bij de sloop van de resterende galerijflats. Het gaat om:

- A.** Goeswijn vd Poel (Vidomes)
- B.** Dirc van de Doortog (Vidomes)
- C.** Diederik van Teylingen (DGW)
- D.** Het oude Winkelcentrum (DGW)

In Figuur 1 zijn de flats met een letter aangegeven zoals hierboven opgesomd. Een aantal flats is inmiddels gesloopt. Sloop van de vier genoemde gebouwen zal naar verwachting in 2019/2020 plaatsvinden.

Figuur 1. Palenstein met daarin met letter A-D aangegeven welke gebouwen gesloopt gaan worden.

Methodiek

Vleermuisonderzoek

Er is een volledig vleermuisonderzoek uitgevoerd, conform de richtlijnen van het Vleermuisprotocol 2017 (Netwerk Groene Bureaus *et al.* 2017). Daarin zijn alle potentiële functionaliteiten onderzocht en in kaart gebracht. Het vleermuisonderzoek is uitgevoerd met behulp van batdetectors van het type Pettersson D240x (time expansion met mogelijkheid tot direct terugluisteren, van belang om m.n. sociale roep van de twee dwergvleermuissoorten te onderscheiden) en Batlogger M (waarmee *alle* aanwezige vleermuizen met vocaal gedrag zijn opgenomen en naderhand zijn gedetermineerd in het programma Bat Explorer, hiermee is bijv. het voorkomen van Kleine dwergvleermuis *P. pygmaeus* en overige gebouwbewonende soorten uitgesloten). Ten behoeve van determinaties golden Barataud (2015) en Russ (2012) als primaire referentie.

Ten behoeve van het opsporen van verblijfplaatsen is daarnaast gebruik gemaakt van Helion Pulsar XP28 infraroodkijkers. Hiermee zijn vliegbewegingen en gedrag van vleermuizen in het donker te volgen en nauwkeurig vast te leggen.

Weersomstandigheden waren in de regel gunstig (Tabel 2) en nimmer hoefde een bezoek te worden gestaakt vanwege neerslag (alle bezoeken geschiedden onder droge condities), een te harde wind, of een te lage temperatuur.

Afbakening

Op basis van een quick scan (Rijksen & Schillemans 2012) en diverse eerdere vleermuisonderzoeken op dezelfde locaties in onder andere 2012, 2015 en 2016 (Bakker 2012, Bakker 2015, Bakker & De Zwart 2016), heeft het onderzoek zich in beginsel gericht op de Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus* en de Ruige dwergvleermuis *P. nathusii*. Gedurende het veldwerk in 2018 was er geen aanleiding (op basis van waarnemingen) om het veldwerk uit te breiden richting andere soorten vleermuizen (zo is tijdens 12 bezoeken, goed voor ~24 uren aaneengesloten inventarisatietijd met meerdere waarnemers, slechts éénmaal een passerende Laatvlieger opgenomen; overige potentiële gebouwbewonende vleermuissoorten zijn nimmer waargenomen of gedocumenteerd, een beeld in lijn met eerder stadsbreed verspreidingsonderzoek (Mostert & Bakker 2010) en regionale verspreidingsdata van soorten (Broekhuizen *et al.* 2016, Mostert & Willemsen 2011).

Voorjaaronderzoek: kraam- en zomerverblijfplaatsen

Het voorjaaronderzoek heeft zich gericht op het uitsluiten/vaststellen en localiseren van zomerverblijfplaatsen en kraamverblijfplaatsen van genoemde twee soorten dwergvleermuizen. In de vroege ochtend vertonen terugkerende vleermuizen gedurende kortere of langere tijd zwermgedrag vóór de verblijfplaats, op basis waarvan de invliegplaats kan worden vastgesteld. In geval van zomerverblijfplaatsen betreft het doorgaans solitaire exemplaren of kleine groepjes (mannetjes)vleermuizen; in geval van een kraamverblijfplaats gaat het meestal om >10 tot >100 exemplaren. De eerste bezoekronde betrof vooral visueel onderzoek; zwermende en invliegende dwergvleermuizen zijn met het blote oog het beste op te sporen en vaak stil, waardoor deze met een batdetector niet kunnen worden opgemerkt (zeker niet op grotere hoogte bij een galerijflat van 10 etages) maar wel op te merken met de gebruikte infraroodkijkers. Twee waarnemers hebben gedurende twee uren voor zonsondergang gepost bij iedere flat om aanwezigheid van bovenstaande situatie vast te stellen.

De tweede bezoekronde betrof een avondbezoek waarbij iedere flat door twee waarnemers gedurende twee uren is bekeken en beluisterd op uitvliegende (en eventuele terugkerende) vleermuizen (Figuur 2).

Najaaronderzoek: (massa)winterverblijfplaatsen en paarverblijfplaatsen

Het najaaronderzoek heeft zich gericht op het uitsluiten/vaststellen en localiseren van (massa)winterverblijfplaatsen en paarverblijfplaatsen van genoemde twee soorten dwergvleermuizen. Met name in de periode augustus-half september kan aanhoudende aanwezigheid van zwermende dwergvleermuizen bij een gebouw een aanwijzing zijn voor de aanwezigheid van een (massa)winterverblijfplaats (Korsten *et al.* 2016). Van half augustus tot november laten mannetjes een baltsang horen; in geval van Ruige dwergvleermuis meestal vanaf een zangpost op een gebouw of boom en soms in vlucht; in geval van Gewone dwergvleermuis meestal in vlucht. Meestal bevinden de paarverblijfplaats en de dagrustplaats zich op of in de nabijheid van de zanglocatie (Sachteleben & Von Helversen 2006).

Paarverblijfplaatsen zijn in principe jaarrond beschermd, ook wanneer ze niet in gebruik zijn en ondanks dat ze soms deel uitmaken van een netwerk van meerdere paarplaatsen binnen een territorium. Paarverblijfplaatsen kunnen door solitaire dieren ook worden gebruikt als winterverblijfplaats. Het vaststellen van paarverblijfplaatsen geschiedde door het middels een batdetector opsporen van dieren die baltsgeluiden cq zang lieten horen. Met behulp van infraroodkijkers is getracht de precieze verblijfplaats van vleermuizen te achterhalen (met name in geval van Ruige dwergvleermuizen die stationair vanaf een flat riepen). In dit onderzoek wordt er vanuit gegaan dat paarverblijfplaatsen ook kunnen worden beschouwd als winterverblijfplaats van solitaire vleermuizen.

In tabel 1 zijn de bezoekdata, bezoektijden, momenten van zonsopkomst of zonsondergang, onderzochte flats, onderzochte functies en bij het vleermuisonderzoek betrokken inventariseerders vermeld.

Vogelonderzoek

Gierzwaluw

Om het voorkomen van- en gebruik van de flats als nestplaats door Gierzwaluwen vast te stellen/uit te sluiten, zijn vijf gerichte bezoeken gebracht in het broedseizoen van deze soort. In de avond van 13 juni, 18 juni, 27 juni en 10 juli is gericht gezocht naar broedplaatsen van Gierzwaluw. Daarnaast is een ochtendbezoek gebracht op 4 juli. In eerste instantie is gelet op aanwezigheid van de soort in de vorm van laagvliegende en/of rond de bebouwing 'gierende' exemplaren van de soort. Daarnaast is scherp gelet op eventuele invliegers of uitvliegers op potentieel geschikte plaatsen. De weersomstandigheden waren telkens optimaal (Tabel 2) en de inventarisaties zijn gedaan op momenten dat er rond kolonies in de omgeving op dezelfde avond/ochtend volop activiteit was geconstateerd.

Aldus het 'Kennisdocument Gierzwaluw' (BIJ12, Anonymus 2017) kan de *afwezigheid* van broedende gierzwaluwen voldoende aannemelijk worden gemaakt worden als er geen waarnemingen zijn verricht die duiden op de aanwezigheid van een nest na:

- minimaal drie inventarisatiemomenten met een tussenliggende periode van minimaal 10 dagen
- waarvan minimaal één inventarisatie tussen 20 juni en 7 juli (jongen aanwezig)
- tussen twee uur voor zonsondergang tot zonsondergang
- tijdens goede (droge) weersomstandigheden.

Aan bovenstaande criteria is voldaan. De eigen ervaring leert echter dat er juist na zonsondergang nog een piek kan optreden in de frequentie waarmee Gierzwaluwen terugkeren naar de nestplaats, terwijl deze eerder nog niet aanwezig waren. Met name op plaatsen met één of enkele nesten kunnen exemplaren om die reden makkelijk over het hoofd gezien worden. Om die reden zijn geschikte plaatsen rond de flats van Palenstein gedurende de avondbezoeken tot donker scherp in de gaten gehouden voor wat betreft arriverende en aanvliegende Gierzwaluwen.

Kleine mantelmeeuw

Dit deel van het onderzoek was secundair (het betreft geen jaarrond beschermde situatie) maar is hier wel meegenomen omdat het relevant is voor de timing van bepaalde werkzaamheden; indien zich een broedende Kleine mantelmeeuw *Larus fuscus* of andere vogelsoort op een dak ophoudt moet worden gewacht tot de nestlocatie door oudervogels en eventuele jongen is verlaten. Omdat de platte daken van de flats potenties hebben als broedplaats voor vogels, met name Kleine mantelmeeuw, is tijdens alle bezoeken gelet op aanwijzingen voor broedgevallen van vogels op de daken. De ochtendbezoeken ten behoeve van vleermuizen in mei, alsmede de avondbezoeken in juni, leverden een beeld op van aanwezigheid van potentiële dakbroeders. Met name het ochtendbezoek op 4 juli was erop gericht zicht te krijgen op eventueel broedsucces in de vorm van alarm (jongen in de buurt).

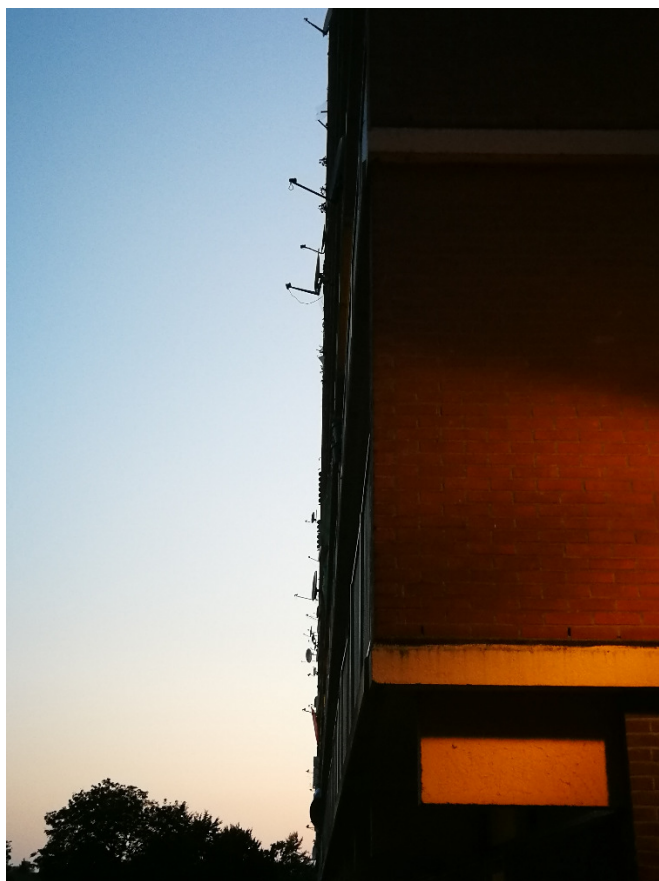
Tabel 1. Details inventarisatie vleermuizen & Gierzwaluw Palenstein in 2018. (bezoeknr. Gierzwaluw tussen haken).

datum	tijd	zon op/onder	onderzochte flat(s)	bezoeknr.	onderzochte soorten	onderzochte functie(s)	inventariseerder(s)
10-5-2018	03:50-05:50	05:56	Goeswijn van der Poel	voorjaar 1	Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis	kraam- & zomerverblijfplaatsen	Garry Bakker & Cornelis Fokker
15-5-2018	03:41-05:50	05:48	Dirc van de Doortogte	voorjaar 1	Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis	kraam- & zomerverblijfplaatsen	Garry Bakker & Niels de Zwarte
19-5-2018	03:35-05:45	05:42	Diederik van Teilingen	voorjaar 1	Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis	kraam- & zomerverblijfplaatsen	Garry Bakker & Niels de Zwarte
13-6-2018	20:59-23:59	22:03	Dirc van de Doortogte	voorjaar 2 (1)	Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis, Gierzwaluw	kraam- & zomerverblijfplaatsen	Garry Bakker & Niels de Zwarte
18-6-2018	20:00-00:00	22:05	Goeswijn van der Poel	voorjaar 2 (2)	Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis, Gierzwaluw	kraam- & zomerverblijfplaatsen	Garry Bakker & Niels de Zwarte
27-6-2018	20:02-00:05	22:06	Diederik van Teilingen	voorjaar 2 (3)	Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis, Gierzwaluw	kraam- & zomerverblijfplaatsen, broedplaatsen	Garry Bakker & Niels de Zwarte
4-7-2018	10:00-12:00	05:28	alle	voorjaar (4)	Gierzwaluw	broedplaatsen	Garry Bakker
10-7-2018	20:00-22:30	22:00	alle	voorjaar (5)	Gierzwaluw	broedplaatsen	Garry Bakker
14-8-2018	23:00-01:00	21:06	alle	najaar 1	Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis	Paarverblijfplaatsen & winterzwermen	Garry Bakker, Rens de Boer & Eva Drukker
23-8-2018	23:05-01:05	20:50	alle	najaar 2	Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis	Paarverblijfplaatsen & winterzwermen	Garry Bakker & Sanne Hagedoorn
27-8-2018	21:45-23:45	20:41	alle	najaar 3	Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis	Paarverblijfplaatsen & winterzwermen	Garry Bakker & Niels de Zwarte
11-9-2018	00:00-02:00	20:07	alle	najaar 4	Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis	Paarverblijfplaatsen & winterzwermen	Garry Bakker
26-9-2018	20:30-22:30	19:31	alle	najaar 5	Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis	Paarverblijfplaatsen	Garry Bakker & Niels de Zwarte
30-9-2018	22:00-00:00	19:22	alle	najaar 6	Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis	Paarverblijfplaatsen	Garry Bakker

Tabel 2. Weersomstandigheden tijdens inventarisaties.

datum	temperatuur	bewolking	wind
10-5-2018	13.0	7/8	ZW3
15-5-2018	14.0	0/8	N3
19-5-2018	10.0	7/8	NW2
13-6-2018	18.0	4/8	N3
18-6-2018	19.0	4/8	ZW3
27-6-2018	23.0	3/8	NO3
4-7-2018	22.0	5/8	N2
10-7-2018	18.0	6/8	N4
14-8-2018	18.0	6/8	ZW3
23-8-2018	22.0	8/8	ZW3
27-8-2018	18.0	8/8	ZW3
11-9-2018	20.0	8/8	ZW3
26-9-2018	18.0	4/8	ZW3
30-9-2018	12.0	7/8	W3

Figuur 2. Zicht op uitliegende Gewone dwergvleermuizen, Diederik van Teilingen, 27 juni 2018, 22:47 uur.

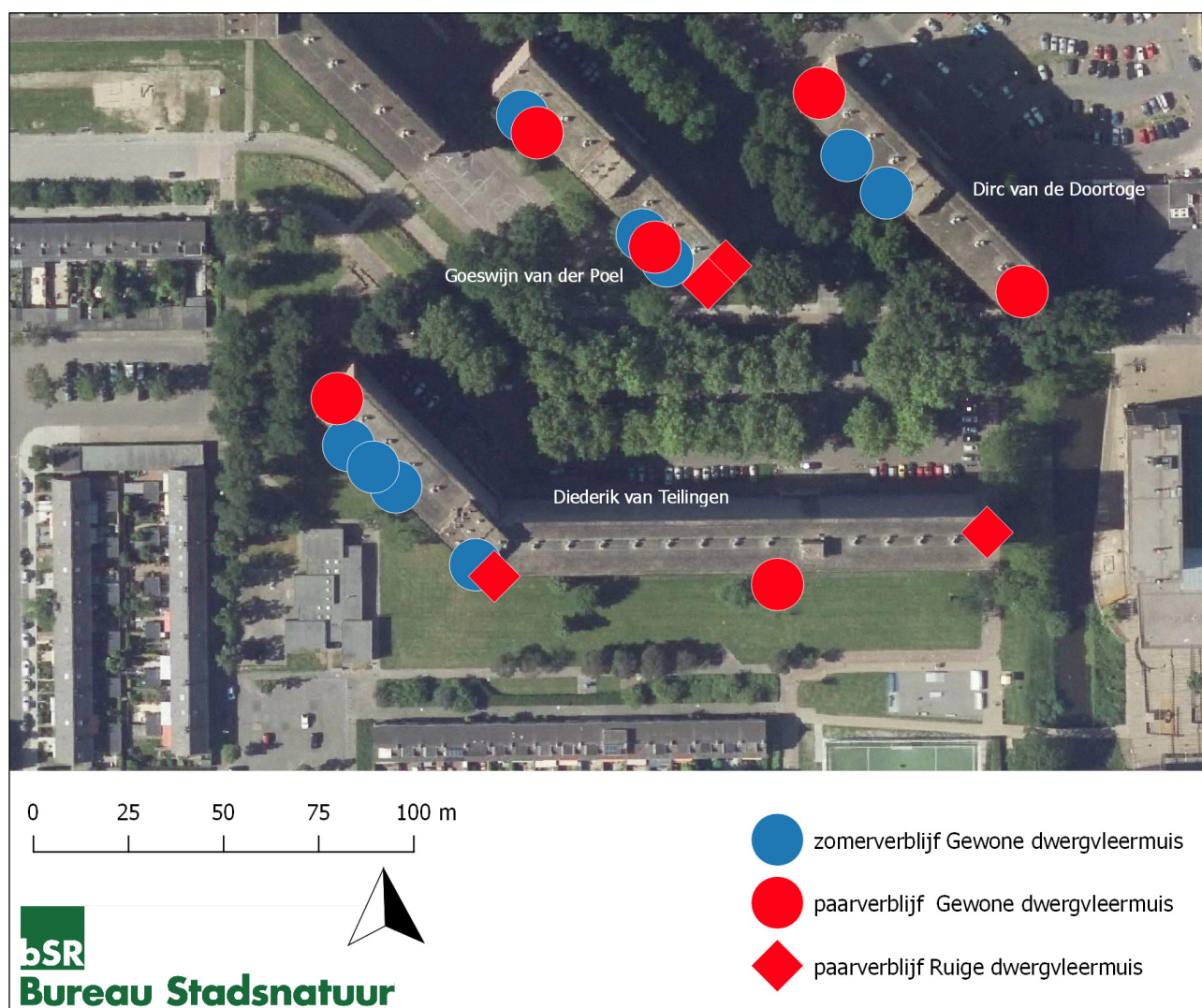
Resultaten

Vleermuizen: aangetroffen functies, soorten en aantallen vleermuizen

Het plangebied met daarin de drie te slopen flats is van belang gebleken als leefgebied voor de Gewone dwergvleermuis en de Ruige dwergvleermuis. Op basis van alle waarnemingen gedurende meerdere bezoeken, is vastgesteld dat zich 19 beschermde verblijfplaatsen op de flats bevinden. Het gaat om:

- 9 zomerverblijfplaatsen van Gewone dwergvleermuis;
- 6 paar-/winterverblijfplaatsen van Gewone dwergvleermuis;
- 4 paar-/winterverblijfplaatsen van Ruige dwergvleermuis.

Omdat dwergvleermuizen mobiel zijn en binnen een territorium een netwerk van meerdere plaatsen kunnen bewonen, moet een verblijfplaats in een bredere ruimtelijke context worden beschouwd; iedere flat herbergt een veelheid aan geschikte plaatsen waar de vastgestelde individuele vleermuizen zich in de loop der tijd kunnen ophouden (cf. Voortman 2018). Men dient zich hiervan bewust te zijn wanneer mitigerende maatregelen worden geïmplementeerd in de sloopfase. In het kader van het aanbrengen van alternatieve vleermuisvoorzieningen in de nieuwbouw dienen genoemde aantallen als uitgangspunt te worden genomen. In Figuur 3 zijn de locaties van de vastgestelde functionaliteiten weergegeven.

Figuur 3. Locaties van vastgestelde verblijfplaatsen van vleermuizen op drie flats op basis van in 2018 uitgevoerde inventarisaties: zomerverblijf Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus* (n=9); paar-/winterverblijf Gewone dwergvleermuis (n=6); paar-/winterverblijf Ruige dwergvleermuis *P. nathusii* (n=4).

Op geen enkele noordgevel is een vleermuisverblijfplaats aangetroffen. De aanwezigheid van felle galerijverlichting is hier de vermoedelijke reden voor (Figuur 4). Zoals verwacht op basis van verkennend onderzoek is ook het winkelcentrum (Figuur 5) ongeschikt gebleken voor vleermuizen; ook hier zijn geen verblijfplaatsen aangetroffen. In de paragrafen hieronder worden de afzonderlijke functionaliteiten voor vleermuizen in het gebied besproken.

Figuur 4. De galerijzijde (noordkant) van alle flats is fel verlicht in de avond en nacht; hier zijn nergens verblijfplaatsen van vleermuizen vastgesteld.

Figuur 5. Het laagbouw-winkelcentrum is fel verlicht en ongeschikt gebleken als verblijfplaats voor vleermuizen.

Vleermuizen: kraamverblijfplaatsen

Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor het voorkomen van enige kraamverblijfplaats in de invloedssfeer van het plangebied. Nimmer werden meerdere zwermende of invliegende vleermuizen bij elkaar gezien of werd een reeks uitvliegers van dezelfde plaats waargenomen. Door het toepassen van infraroodcamera's is extra zekerheid verkregen dat er niets is gemist voor wat betreft dit aspect van het onderzoek.

Vleermuizen: (massa)winterverblijfplaatsen

Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor het voorkomen van een massawinterverblijf van Gewone dwergvleermuis in het plangebied. Nimmer werden meer dan vier vleermuizen tezamen gezien en dit betrof telkens foeragerende exemplaren die geen binding vertoonden met een specifieke plaats van een van de drie flats. Doordat gebruik is gemaakt van een infraroodcamera konden de gedragingen van aanwezige vleermuizen zeer nauwkeurig worden vastgesteld. Hoogstwaarschijnlijk is er in geen enkele flat sprake van een luchtpouw *achter* de stootvoegen maar zit de stootvoeg direct op het isolatiemateriaal. De spleten tussen de balkonvloeren die in gebruik zijn als zomerverblijfplaats bieden slechts ruimte aan enkele dieren en zijn daardoor ongeschikt als massawinterverblijfplaats (maar zie onder). Ook overige mogelijkheden voor de huisvesting van een groter aantal vleermuizen ontbreken. Het is echter zeer wel mogelijk dat de spleten tussen de balkonvloeren door solitaire exemplaren met een paarverblijfplaats alhier (zie onder) ook worden gebruikt om te overwinteren. Het is dus verstandig om er vanuit te gaan dat iedere paarverblijfflocatie in de aansluitende maanden ook dienst kan doen als winterverblijfplaats van dezelfde solitaire exemplaren. Dit geldt voor zowel Gewone dwergvleermuis als Ruige dwergvleermuis.

Vleermuizen: zomerverblijfplaatsen

Alle drie de onderzochte flats herbergen zomerverblijfplaatsen van de Gewone dwergvleermuis (Tabel 3). In alle gevallen bevinden deze zich in de voegen tussen de balkonvloeren, en telkens op de zuidgevels. In totaal zijn negen zomerverblijfplaatsen geconstateerd; drie op Goeswijn van der Poel, twee op Dirc van Doortog en vier op Diederik van Teilingen. Het betrof uitsluitend solitaire vleermuizen. Verblijfplaatsen bevinden zich op schijnbaar willekeurige plaatsen, van laag tot hoog en over de volle breedte van de gevels. Details zijn vermeld in Tabel 4. Het is aannemelijk dat individuele vleermuizen gedurende het seizoen meerdere plaatsen op de gevels benutten als rustplaats; temeer er per flat meer dan 200(!) geschikte spleetvormige openingen te vinden zijn tussen de betonvloeren en Gewone dwergvleermuizen een netwerk van verblijfplaatsen gebruiken (cf. Voortman 2018, Anonymus 2017). Er zijn geen zomerverblijfplaatsen van Ruige dwergvleermuis of andere soorten vastgesteld.

Vleermuizen: paarverblijfplaatsen

Gewone dwergvleermuis

Alle drie de onderzochte flats herbergen paarverblijfplaatsen van de Gewone dwergvleermuis (Tabel 3 & 4). In alle gevallen betrof het een indirecte vaststelling van de functionaliteit aan de hand van baltsende mannetjes, d.w.z. exemplaren met een zangvlucht op consequent dezelfde plaats gedurende de late avond en nacht. Er zijn geen waarnemingen gedaan van stationair vanuit een verblijfplaats baltsende Gewone dwergvleermuizen. Op grond van de aanname dat mannetjes gedurende een langere periode een vast territorium bezet houden en om mogelijke dubbeltelling te voorkomen, is uitgegaan van een conservatieve telling van het aantal verblijfplaatsen naar aanleiding van de verzamelde waarnemingen. Dit heeft geresulteerd in een totaal van zes paarverblijfplaatsen van Gewone dwergvleermuis; twee per flat. Het is aannemelijk dat de fysieke paarverblijfplaats van de waargenomen dieren zich bevindt in een stootvoeg op een van de kopgevels, of in een spleet tussen twee balkonvloeren, dezelfde plaatsen waar ook alle zomerverblijfplaatsen van deze soorten werden geconstateerd.

Ruige dwergvleermuis

Twee van de drie flats herbergden paarverblijfplaatsen van de Ruige dwergvleermuis (Tabel 3 & 5). Het gaat om twee verblijfplaatsen op de oostelijke kopgevel van Goeswijn van der Poel, één op de oostelijke kopgevel van Diederik van Teilingen, en één op de zuidelijke gevel van het westelijk deel van Diederik van Teilingen.

Meermaals werd de fysieke paarverblijfplaats ontdekt met behulp van een infraroodkijker en in al deze gevallen zat het dier in een stootvoeg op de kopse kant van de flat. Locaties varieerden van vlak boven de grond (op ca. 3m hoogte, 1e etage Goeswijn van der Poel) tot de 8e etage op dezelfde gevel. In één geval betrof de vermoedelijke zangpost een balkonvoeg, op de zuidgevel van Diederik van Teilingen, een type verblijfplaats dat ook door Gewone dwergvleermuizen wordt gebruikt.

Ook voor Ruige dwergvleermuis geldt dat mannetjes langdurig op dezelfde plaats territoria bezet kunnen houden, maar het is niet uitgesloten dat er sprake is geweest van doortrek en verloop in aanwezigheid van verschillende dieren. Er is ten aanzien van het aantal functionele verblijfplaatsen gekozen voor een conservatieve benadering; temeer het aantal potentieel bruikbare fysieke rustplaatsen sowieso veel groter is dan het daadwerkelijk aantal aanwezige dieren en omdat er nooit meer dan twee baltsroepende dieren tegelijkertijd werden waargenomen op één locatie; meestal ging het om één dier.

Vleermuizen: vliegroutes en foerageergebied

Gedurende het onderzoek bleek nimmer sprake van grote aantallen vleermuizen van enige soort die structureel het plangebied, i.e. de ruimte rondom de flats inclusief de aanwezige bomen, doorkruisten. Wel werd zo nu en dan een enkele passerende vleermuis opgemerkt waarvan werd vermoed dat deze van elders afkomstig was. Het ging om laag passerende exemplaren van Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis en Laatvlieger (één exemplaar op 26 september 2018) en hoog overvliegende exemplaren van Rosse vleermuis. Met behulp van infraroodcamera's kon worden waargenomen dat de in het plangebied verblijvende dwergvleermuizen niet afhankelijk zijn van de bomen tussen de flats. De dieren doorkruisen het open luchtruim tot de tiende etage van en naar verblijfplaatsen in een rechte lijn, ook op momenten met een sterkere wind (4Bft). De watergang aan de oostkant van het plangebied werd door een klein aantal (<5) Gewone en Ruige dwergvleermuizen regelmatig gebruikt als foerageergebied (vaststelling op basis van infraroodbeelden). Andere soorten zijn hier nimmer waargenomen. Boomkronen tussen de flats en de gazons rondom de flats worden gebruikt als foerageerplaats door kleine aantallen van beide soorten. De locaties van verblijfplaatsen op de flats houden geen verband met de aanwezigheid van bomen in de nabijheid en bevinden zich veelal op plaatsen waar geen bomen staan en/of op veel grotere hoogte.

Tabel 3. Vastgestelde functionaliteiten vleermuizen per bezoek.

	flat(s)	Gewone dwergvleermuis	Gewone dwergvleermuis.	Ruige dwergvleermuis	Ruige dwergvleermuis
<i>datum</i>	<i>functionaliteit</i>	<i>zomerverblijf</i>	<i>paarverblijf</i>	<i>zomerverblijf</i>	<i>paarverblijf</i>
10-5-2018	Goeswijn van der Poel	2	n.v.t.	0	n.v.t.
15-5-2018	Dirc van de Doortoge	2	n.v.t.	0	n.v.t.
19-5-2018	Diederik van Teilingen	1	n.v.t.	0	n.v.t.
13-6-2018	Dirc van de Doortoge	1	n.v.t.	0	n.v.t.
18-6-2018	Goeswijn van der Poel	1	n.v.t.-	0	n.v.t.
27-6-2018	Diederik van Teilingen	4	n.v.t.	0	n.v.t.
14-8-2018	Goeswijn van der Poel	n.v.t.	1	n.v.t.	1
14-8-2018	Dirc van de Doortoge	n.v.t.	0	n.v.t.	0
14-8-2018	Diederik van Teilingen	n.v.t.	2	n.v.t.	0
23-8-2018	Goeswijn van der Poel	n.v.t.	1	n.v.t.	2
23-8-2018	Dirc van de Doortoge	n.v.t.	1	n.v.t.	0
23-8-2018	Diederik van Teilingen	n.v.t.	2	n.v.t.	1
27-8-2018	Goeswijn van der Poel	n.v.t.	0	n.v.t.	1
27-8-2018	Dirc van de Doortoge	n.v.t.	1	n.v.t.	0
27-8-2018	Diederik van Teilingen	n.v.t.	1	n.v.t.	1
11-9-2018	Goeswijn van der Poel	n.v.t.	0	n.v.t.	1
11-9-2018	Dirc van de Doortoge	n.v.t.	0	n.v.t.	0
11-9-2018	Diederik van Teilingen	n.v.t.	1	n.v.t.	0
26-9-2018	Goeswijn van der Poel	n.v.t.	1	n.v.t.	0
26-9-2018	Dirc van de Doortoge	n.v.t.	1	n.v.t.	0
26-9-2018	Diederik van Teilingen	n.v.t.	0	n.v.t.	0
30-9-2018	Goeswijn van der Poel	n.v.t.	0	n.v.t.	0
30-9-2018	Dirc van de Doortoge	n.v.t.	0	n.v.t.	0
30-9-2018	Diederik van Teilingen	n.v.t.	0	n.v.t.	2

Tabel 4. Detailinformatie vastgestelde verblijfplaatsen Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus* (Pp).

datum	flat	soort	gedrag	coördinaten	details
10-5-2018	Goeswijn van der Poel	Pp	zomerverblijf	94453, 452567	10e etage, 2e betonnen legger, invliegend
10-5-2018	Goeswijn van der Poel	Pp	zomerverblijf	94409, 452612	6e etage, 3e betonnen legger, invliegend
18-6-2018	Goeswijn van der Poel	Pp	zomerverblijf	94443, 452579	4e of 5e etage (t.h.v. of net achter boom) ter hoogte van circa vijfde adres vanaf oost, uitvliegend
15-5-2018	Dirc van de Doortoghe	Pp	zomerverblijf	94508, 452578	10e etage, exact hierboven in spleet daklijst, invliegend
15-5-2020	Dirc van de Doortoghe	Pp	zomerverblijf	n.v.t.	6e etage, westelijk deel, plafondbint bovenrand, invliegend
13-6-2018	Dirc van de Doortoghe	Pp	zomerverblijf	94510, 452589	5e of 6e etage halverwege flat, uitvliegend
19-5-2018	Diederik van Teilingen	Pp	zomerverblijf	94384, 452512	10e etage, 8e bint na begin muur, invliegend
27-6-2018	Diederik van Teilingen	Pp	zomerverblijf	94402, 452490	7e of 8e etage, uitvliegend
27-6-2018	Diederik van Teilingen	Pp	zomerverblijf	n.v.t.	westelijk deel, exacte locatie onduidelijk, uitvliegend
27-6-2018	Diederik van Teilingen	Pp	zomerverblijf	n.v.t.	westelijk deel, exacte locatie onduidelijk, uitvliegend
27-6-2018	Diederik van Teilingen	Pp	zomerverblijf	94374, 452513	4e etage, ca. middelste woning, uitvliegend
14-8-2018	Goeswijn van der Poel	Pp	paarverblijf	n.v.t.	Rond beide kopse kanten flat, zangvlucht
23-8-2018	Goeswijn van der Poel	Pp	paarverblijf	n.v.t.	Bij westelijke kopgevel flat, zangvlucht
26-9-2018	Goeswijn van der Poel	Pp	paarverblijf	n.v.t.	2 territoria, op twee plaatsen bij zuidgevel flat, zangvlucht
23-8-2018	Dirc van de Doortoghe	Pp	paarverblijf	n.v.t.	Bij westelijke kopgevel flat, zangvlucht
27-8-2018	Dirc van de Doortoghe	Pp	paarverblijf	n.v.t.	Bij westelijke kopgevel flat, zangvlucht
26-9-2018	Dirc van de Doortoghe	Pp	paarverblijf	n.v.t.	bij oostelijke kopgevel flat, zangvlucht
14-8-2018	Diederik van Teilingen	Pp	paarverblijf	n.v.t.	2 territoria; op twee plaatsen westelijk deel flat, zangvlucht
23-8-2018	Diederik van Teilingen	Pp	paarverblijf	n.v.t.	2 territoria; Bij westelijke kopgevel flat en voor zuidelijke gevel, zangvlucht
27-8-2018	Diederik van Teilingen	Pp	paarverblijf	n.v.t.	Bij westelijke kopgevel flat, zangvlucht
11-9-2018	Diederik van Teilingen	Pp	paarverblijf	n.v.t.	Bij westelijke kopgevel flat, zangvlucht

Tabel 5. Detailinformatie vastgestelde verblijfplaatsen Ruige dwergvleermuis *Pipistrellus nathusii* (Pn).

datum	flat	soort	gedrag	coördinaten	details
14-8-2018	Goeswijn van der Poel	Pn	paarverblijf	n.v.t.	Op oostelijke kopgevel, zang vanaf kopgevel. Dier niet gezien.
23-8-2018	Goeswijn van der Poel	Pn	paarverblijf	n.v.t.	Op oostelijke kopgevel, 1e etage, zang vanuit meest rechter stootvoeg.
23-8-2018	Goeswijn van der Poel	Pn	paarverblijf	n.v.t.	Op oostelijke kopgevel, 8e etage, zang vanuit stootvoeg
27-8-2018	Goeswijn van der Poel	Pn	paarverblijf	n.v.t.	Op oostelijke kopgevel, 8e etage, zang vanuit stootvoeg, ca. midden muur.
11-9-2018	Goeswijn van der Poel	Pn	paarverblijf	n.v.t.	Op oostelijke kopgevel, 1e etage, zang vanuit meest rechter stootvoeg.
23-8-2018	Diederik van Teilingen	Pn	paarverblijf	n.v.t.	Op oostelijke kopgevel, zang vanaf kopgevel. Dier niet gezien.
27-8-2018	Diederik van Teilingen	Pn	paarverblijf	n.v.t.	Op oostelijke kopgevel, 2e etage, zang vanuit meest rechter stootvoeg.
30-8-2018	Diederik van Teilingen	Pn	paarverblijf	n.v.t.	Op oostelijke kopgevel, zang vanaf kopgevel. Dier niet gezien.
30-8-2018	Diederik van Teilingen	Pn	paarverblijf	n.v.t.	Op westelijk deel flat, zang vanaf zuidgevel t.h.v. 'knik'. Dier niet gezien.

Vogels: Gierzwaluw

Er is geen enkele waarneming gedaan van Gierzwaluwen rondom de drie onderzochte flats. Op basis hiervan kan worden gesteld dat de soort in 2018 niet broedde of verbleef op één van deze gebouwen.

Vogels: Kleine mantelmeeuw

In de ochtend van 4 juli 2018 waren zeven rustende Kleine mantelmeeuwen aanwezig op de dakranden van Diederik van Teilingen. Op de overige flats waren geen exemplaren aanwezig. In de avond van 10 juli werden wederom rond de zeven exemplaren geteld, alle adulte vogels, op Diederik van Teilingen. Tijdens eerdere bezoeken in de broedtijd (mei en juni) zijn geen harde aanwijzingen gevonden (alarmgedrag, jongen) voor broedgevallen, maar op basis van bovenstaande waarnemingen is gebruik van het dak niet geheel uit te sluiten.

In de bomen boven de parkeerplaats ten noorden van de flat Goeswijn van der Poel bevindt zich een slaapplek van Kauw *Coloeus monedula*. Het gaat om honderden exemplaren die gedurende het gehele seizoen gebruik maakten van deze locatie; op basis hiervan kan worden gesteld dat de bomen van essentieel belang zijn voor een deel van de lokale populatie van deze soort.

Overige fauna

Er zijn geen soorten met een jaarrond beschermde status waargenomen waarvan het voorkomen niet was voorzien. Gedurende diverse bezoeken aan het plangebied zijn Egels *Erinaceus europaeus* waargenomen, foeragerend op de gazons onder de flats. Voor deze soort geldt de Zorgplicht maar het leefgebied is niet strikt beschermd.

Conclusie

- De flats Dirc van de Doortog, Goeswijn van der Poel en Diederik van Teilingen vormen alle drie een beschermde rustplaats voor Gewone dwergvleermuis en de Ruige dwergvleermuis.
- In totaal zijn negen zomerverblijfplaatsen en zes paar-/winterverblijfplaatsen van de Gewone dwergvleermuis, en vier paar-/winterverblijfplaatsen van de Ruige dwergvleermuis vastgesteld.
- Een klein aantal winterverblijfplaatsen van solitaire exemplaren van deze soorten moet worden aangenomen. In dit onderzoek gaan we er vanuit dat iedere paarverblijfplaats ook in de winter bewoond kan zijn door een vleermuis.
- Sloop van de flats conflicteert hiermee en vereist mitigerende en compenserende maatregelen vastgelegd in een activiteitenplan én een ontheffingsaanvraag Wet natuurbescherming, waarin daaraan goedkeuring wordt verleend door het bevoegd gezag.
- Ontheffingsplichtige situaties ten aanzien van andere fauna, of flora, zijn uitgesloten.

Aanbevelingen

- Dwergvleermuizen verhuizen regelmatig van rustplaats. Honderden voegen tussen de betonvloeren aan de balkonzijde van de flats kunnen in potentie een rustende vleermuis bevatten en moeten voorafgaande aan sloop worden geïnspecteerd, *indien redelijkerwijs mogelijk* op hoogte en anders vanaf de grond.
- Men kan er vanuit gaan dat er in de winter vleermuizen op de flats verblijven, die op dat moment in rust zijn. Sloop in de winter kan om die reden niet plaatsvinden, behalve wanneer potentiële rustplaatsen voorafgaand aan de winterrust zijn geïnspecteerd en ongeschikt zijn gemaakt. Dat laatste mag pas wanneer men in bezit is van een ontheffing.
- In de nieuwbouw dienen *inbouw*voorzieningen te worden opgenomen voor de Gewone en de Ruige dwergvleermuis. Type, aantal en plaatsing dienen te worden afgestemd met architecten en de stadsecoloog van Zoetermeer.
- Ten minste het aantal in voorliggend onderzoek aangetroffen functionele vleermuisverblijfplaatsen (19) moet in de gehele nieuwbouwsituatie op de plaats van de uiteindelijk gesloopte drie flats worden

gerealiseerd, waarbij de vestigingskansen worden verruimd door een uitgebreider aanbod aan mogelijkheden aan te bieden.

- In het kader van de (reeds onder voorwaarden van ontheffingen uitgevoerde) sloop van de flats Florens van Brederode en Jan van Beieren, is reeds een gebiedsplan opgesteld dat (deels) invulling geeft aan bovenstaande.
- In de planning van sloopwerkzaamheden moet rekening gehouden worden met de mogelijkheid van broedende Kleine mantelmeeuwen op de daken. Aanbevolen wordt om in april-mei controles uit te voeren van daken, met name dat van Diederik van Teilingen, op broedverdachte meeuwen en/of nesten.
- Mogelijke instandhouding van de Kauwenslaapplaats is een aandachtspunt.

Figuur 6. Voorbeeld van aanwezige spleetvormige ruimten tussen twee betonvloeren: gebruikt door Gewone en Ruige dwergvleermuis.

Figuur 7. Infraroodbeeld van baltsend mannetje Ruige dwergvleermuis *P.nathusii* in stootvoeg kopgevel Diederik van Teilingen.

Literatuur

- Anonymus. 2017. Kennisdocument Gewone dwergvleermuis, versie 1.0. Online publicatie BIJ12, juli 2017.
- Anonymus. 2017. Kennisdocument Gierzwaluw, versie 1.0. Online publicatie BIJ12, juli 2017.
- Anonymus. 2017. Kennisdocument Ruige dwergvleermuis, versie 1.0. Online publicatie BIJ12, juli 2017.
- Barataud, M. 2015. Acoustic Ecology of European Bats. Species Identification, Study of their Habitats and Foraging Behaviour. Biotope, Mèze; Muséum national d'Histoire naturelle, Paris
- Broekhuizen, S., K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Canters & J.C. Buys. 2016. Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Naturalis, Leiden.
- Korsten, E., E.A. Jansen, M. Boonman, M.J. Schillemans, H.J.G.A. Limpens. 2016. Swarm and Switch: On the trail of the hibernating common pipistrelle. Bat News 110: 8-10.
- Limpens, H., K. Mostert & W. Bongers. 1997. Atlas van de Nederlandse vleermuizen. KNNV-Uitgeverij.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. 2009. Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep (Dienst Regelingen, brief 26 augustus 2009, kenmerk ffw2009.corr.046).
- Mostert, K. & J. Willemsen. 2011. Voorlopige werkatlas verspreiding zoogdieren in Zuid-Holland 2000-2011. Stichting Zoogdierenwerkgroep Zuid-Holland, Delft.
- Bakker, G. 2012. Inventarisatie beschermde natuurwaarden Palenstein, Zoetermeer. bSR-notitie 0827. Bureau Stadsnatuur, Rotterdam.
- Bakker, G. 2015. Inventarisatie beschermde natuurwaarden Palenstein. Actualiserend onderzoek 2015. bSR-rapport 280. Bureau Stadsnatuur, Rotterdam.
- Bakker, G. & N. de Zwarte. 2016. Vleermuisonderzoek flat Jan van Beieren, Zoetermeer. bSR-notitie 1520. Bureau Stadsnatuur, Rotterdam.
- Mostert, K. & G. Bakker. 2010. Vleermuizen in Zoetermeer. Samenvattend rapport 2004-2010. bSR-rapport 156. Bureau Stadsnatuur, Rotterdam.
- Rijksen, A. & M. Schillemans 2012. Ecologische Quicksan, Palenstein, Zoetermeer – in het kader van actualisatie bestemmingsplan. Tauw bv, afdeling Water, Capelle aan den IJssel.
- Russ, J. 2012. British bat calls. A guide to species identification. Pelagic Publishing, Exeter.
- Sachteleben, J. & O. von Helversen. 2006. Songflight behaviour and mating system of the pipistrelle bat (*Pipistrellus pipistrellus*) in an urban habitat. Acta Chiropterologica 8(2): 391–401.
- Vleermuisprotocol 2017. Gegevensautoriteit Natuur. Te raadplegen op www.netwerkgroenebureaus.nl/werken-aan-kwaliteit/vleermuisprotocol
- Voortman, T. 2018. Spatial and temporal variation in maternity roost site use of common pipistrelles (*Pipistrellus pipistrellus*) in Rotterdam. Report no. 350. Bureau Stadsnatuur, Rotterdam.

Bijlage – Wettelijk kader

1. Inleiding

De Wet Natuurbescherming is per 1 januari 2017 van kracht en vervangt de Flora- en faunawet, de Boswet en de Natuurbeschermingswet 1998. De informatie hieronder vat de belangrijkste feiten samen met betrekking tot de bescherming van soorten via de Wet natuurbescherming, en is gericht op personen en instanties die te maken krijgen met de wet in het kader van ruimtelijke ontwikkeling, beheer en onderhoud. Uitvoering van de wet valt onder de verantwoordelijkheid van de provincies, met uitzondering van grote infrastructurele projecten aan onder meer waterwegen; daarbij blijft de Rijksoverheid het bevoegd gezag. De inhoud van deze samenvatting betreft in eerste instantie de algemeen geldende verbodsbepalingen in de Wet natuurbescherming en in tweede instantie de Zuid-Hollandse context waarin deze verbodsbepalingen moeten worden toegepast. De aanvullende regelgeving rond bescherming van soorten in Natura 2000-gebieden wordt hier slechts kort besproken.

2. Doel van de Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming beschermt de van nature in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren en natuurgebieden.

3. Beschermingsregimes soorten

In de Wet natuurbescherming zijn drie categorieën soorten onderscheiden met een eigen beschermingsregime en daaraan gekoppelde verbodsbepalingen: vogels, habitatrichtlijnsoorten en overige soorten. Een soort kan niet onder meer dan één van deze regimes vallen. Vogels vallen per definitie onder het regime van de Vogelrichtlijn. De Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn betreffen Europese beschermingsregimes waar met de verbodsbepalingen artikel 3.1 en 3.5 in de Wet natuurbescherming in Nederland invulling aan wordt gegeven. Het regime 'andere soorten', artikel 3.10, heeft betrekking op soorten die alleen vallen onder een nationaal beschermingsregime; deze soorten zijn niet vermeld in de Europese richtlijnen. De drie beschermingsregimes met hun verbodsbepalingen zijn hieronder weergegeven.

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Artikel 3.1

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
5. Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Artikel 3.5

1. Het is verboden in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld in het eerste lid in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in het eerste lid te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel B, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.

Beschermingsregime andere soorten

Artikel 3.10

1. Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden:
 - a. in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
 - b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen, of
 - c. vaatplanten van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.
2. Artikel 3.8 (bepalingen dat ontheffing of vrijstelling kan worden verleend, hier niet uitgebreid besproken), met uitzondering van het derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing op de verboden, bedoeld in het eerste lid, met dien verstande dat, in aanvulling op de redenen, genoemd in het vijfde lid, onderdeel B, de noodzaak voor de ontheffing of vrijstelling ook verband kan houden met handelingen:
 - a. in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
 - b. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen;
 - c. ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
 - d. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
 - e. in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
 - f. in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
 - g. in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied, of
 - h. in het algemeen belang.
3. De verboden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, en b, zijn niet van toepassing op de Bosmuis, de Huiszittende muis en de Veldmuis voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

4. Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

De provinciale verordening bevat onder andere regels voor faunabeheereenheden en diverse vrijstellingen voor het bestrijden van schade en het uitvoeren van werkzaamheden. Ook is in de verordening opgenomen voor welke soorten een vrijstelling geldt van de verbodsbepalingen in artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming (zie de soortenlijst verderop onder 'Beschermd andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)'). Voor de verordening, zie: <http://bit.ly/2n5cKWP>

5. Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

In de provinciale beleidsregel staan onderwerpen als het verlenen van tegemoetkomingen in de faunaschade en de vergunningverlening voor Natura 2000-gebieden in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof. Voor de beleidsregel, zie: <http://bit.ly/2ml3pMk>

6. Vogelsoorten met een (potentieel) ongunstige staat van instandhouding in Zuid-Holland (artikel 3.1)

Naar aanleiding van artikel 3.1 lid 5 heeft Bureau Stadsnatuur een lijst opgesteld van vogelsoorten waarbij verstoring van wezenlijke invloed kan zijn op de staat van instandhouding in Zuid-Holland. Het betreft soorten die als broedvogel in de provincie voorkomen en waarvoor onder de Flora- en faunawet reeds een jaarronde bescherming van nestlocaties en vaste rustplaatsen gold (de onder de Flora- en faunawet als 'categorie 1 t/m

4' gekwalificeerde soorten), aangevuld met soorten die op basis van actuele gegevens van Sovon een ongunstige staat van instandhouding kennen (de voorheen als 'categorie 5' gekwalificeerde soorten met een negatieve populatietrend en/of een kleine, kwetsbare populatie) en waarvoor derhalve gemitigeerd of gecompenseerd zou moeten worden in geval van conflicterende ruimtelijke ontwikkeling en beheer.

Deze lijst is niet uitputtend en kan naar aanleiding van ontwikkelingen in de toekomst worden gewijzigd op basis van ecologisch zwaarwegende omstandigheden, zoals veranderingen in populatie-omvang of areaal van een soort. Het effect van de ingreep op de instandhouding van de soort is uiteindelijk leidend in de afweging of sprake is van een beschermde (en daarmee ontheffingsplichtige) situatie. Het gaat om de volgende 85 soorten:

Appelvink	Groene specht	Krooneend	Roerdomp	Tureluur
Baardmannetje	Grote gele kwikstaart	Kwak	Roek	Veldleeuwerik
Blauwe reiger	Grote karekiet	Kwartelkoning	Scholekster	Velduil
Boerenzwaluw	Grote mantelmeeuw	Kleine zilverreiger	Slechtvalk	Visdief
Bontbekplevier	Grutto	Lepelaar	Slobeend	Waterral
Boomvalk	Havik	Matkop	Snor	Watersnip
Bosuil	Huismus	Middelste zaagbek	Sperwer	Wielewaal
Bruine kiekendief	Huiszwaluw	Noordse stern	Spotvogel	Wilde eend
Buizerd	Grote zilverreiger	Nachtegaal	Spreeuw	Wintertaling
Dwergstern	Ijsvogel	Oeverzwaluw	Sprinkhaanzanger	Woudaap
Eider	Kerkuil	Ooievaar	Steenuil	Wulp
Gele Kwikstaart	Kievit	Patrijs	Steltkluit	Zomertaling
Gierzwaluw	Kleine bonte specht	Porseleinhoen	Stormmeeuw	Zomertortel
Goudvink	Kleine plevier	Purperreiger	Strandplevier	Zilvermeeuw
Graspieper	Kluut	Raaf	Tafeleend	Zwarte roodstaart
Grauwe Klauwier	Kneu	Ransuil	Tapuit	Zwarte stern
Grauwe vliegenvanger	Koekoek	Ringmus	Torenvalk	Zwartkopmeeuw

7. Beschermde habitatrichtlijnsoorten in Zuid-Holland (artikel 3.5)

Soorten uitsluitend vermeld in Bijlage II – Beschermingsregime artikel 3.5 alleen van toepassing in Natura 2000-gebieden.

De volgende 2 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen uitsluitend in voor deze soorten aangewezen Natura 2000-gebieden onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Nauwe korfslak	Zeggekorfslak
----------------	---------------

Soorten vermeld in Bijlage IV – Beschermingsregime artikel 3.5 van toepassing.

De volgende 39 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Groenknolorchis	Boomkikker	Otter	Meervleermuis	Dwergvinis
Platte schijfhoren	Heikikker	Bosvleermuis	Rosse vleermuis	Gewone dolfijn
Bataafse stroommossel	Kamsalamander	Franjestaart	Ruige dwergvleermuis	Gewone vinis
Gevlekte witsnuitlibel	Poelkikker	Gewone baardvleermuis	Tweekleurige vleermuis	Griend
Groene glazenmaker	Rugstreeppad	Gewone dwergvleermuis	Vale vleermuis	Potvis
Rivierrombout	Zandhagedis	Gewone grootoorvleermuis	Watervleermuis	Tuimelaar
Houting	Bever	Kleine dwergvleermuis	Bruinvis	Witsnuitdolfijn
Steur	Noordse woelmuis	Laatvlieger	Bultrug	

8. Beschermde andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)

De volgende 35 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.10 (NB: betreft uitsluitend als 'wild' gekwalificeerde plantensoorten; bron: verspreidingsatlas.nl):

Blaasvaren	Grote leeuwenklauw	Stofzaad	Grote modderkruiper	Grijze zeehond
Bokkenorchis	Karhuizer anjer	Schubvaren	Kwabaal	Steenmarter
Brave hendrik	Kleine wolfsmelk	Smalle raai	Ringslang	Waterspitsmuis

Brede wolfsmelk	Knolspirea	Stijve wolfsmelk	Boommarter
Bruinrode wespenorchis	Moerasgamander	Tengere veldmuur	Damhert
Dreps	Naakte lathyrus	Wolfskers	Das
Echte gamander	Rozenkransje	Aardbeivlinder	Eekhoorn
Glad biggenkruid	Ruw parelzaad	Grote vos	Gewone zeehond

Soorten waarvoor in Zuid-Holland een vrijstelling geldt van beschermingsregime artikel 3.10

In Zuid-Holland is een vrijstelling van de verbodsbepalingen artikel 3.10 van toepassing op de volgende 22 soorten:

Bastaardkikker	Aardmuis	Egel	Konijn	Wezel
Bruine kikker	Bosmuis	Gewone bosspitsmuis	Ree	Woelrat
Gewone pad	Bunzing	Haas	Rosse woelmuis	
Kleine watersalamander	Dwergmuis	Hermelijn	Veldmuis	
Meerkikker	Dwergspitsmuis	Huisspitsmuis	Vos	

9. Zorgplicht

In de Wet natuurbescherming is een zorgbeginsel (artikel 1.10 en 1.11) opgenomen: de intrinsieke waarde van soorten is vastgesteld in een doelbepaling en geldt voor alle soorten, los van een beschermingsregime. Het is een algemeen geldende fatsoenseis die erop neerkomt dat redelijkerwijs vermijdbare schade aan en verstoring van planten en dieren moet worden voorkomen.

10. Wanneer ontheffing aanvragen?

Wanneer redelijkerwijs kan worden vermoed dat verbodsbepalingen ten gevolge van een voorgenomen activiteit worden overtreden, moet eerst worden bepaald of mitigerende (verzachtende) maatregelen de schade kunnen beperken of tenietdoen zodat het overtreden van het verbod kan worden voorkomen. Wanneer het overtreden van een verbod onvermijdelijk is en er moet worden gecompenseerd voor veroorzaakte schade, dan dient men een ontheffing aan te vragen. Het aanvragen van een ontheffing heeft alleen zin als de functionaliteit van een plangebied voor een beschermde soort voldoende nauwkeurig in beeld is gebracht. Meestal is hier een uitgebreid onderzoek voor nodig waarin rekening wordt gehouden met de seizoensactiviteit van een soort. Dergelijk onderzoek dient aan bepaalde richtlijnen te voldoen op basis waarvan de kwaliteit en volledigheid ervan worden gecontroleerd door de Omgevingsdienst (zie onder). Een randvoorwaarde is daarnaast dat een aanvraag vergezeld dient te gaan van een zogenaamd activiteitenplan. Hierin moet een initiatiefnemer van een potentieel schadelijke handeling het belang van de voorgenomen activiteit onderbouwen en aangeven welke mitigerende en/of compenserende maatregelen ten gunste van de soort(en) in kwestie worden getroffen.

11. Omgevingsvergunning via gemeente

Wanneer er sprake is van een omgevingsvergunning mogen ontheffingen voor beschermde soorten aanhaken. Bij aanhaken moet de gemeente een volledigheidstoets uitvoeren en verzorgt de gemeente de toetsing door de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH). Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Met de aanvraag van een omgevingsvergunning is een wettelijke beslistermijn gemoeid van maximaal 26 weken. De gehele aanvraag verloopt via de gemeente. Voor meer informatie, zie: <https://www.omgevingsloket.nl>

12. Losse ontheffing via provincie

Wanneer een ontheffing aangevraagd moet worden waarbij geen omgevingsvergunning nodig is, is de beslistermijn 13 weken met maximaal 7 weken verlenging. De gehele aanvraag verloopt via Omgevingsdienst Haaglanden. De leges bedragen EUR 1800,-. Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Voor meer informatie en aanvraagformulieren, zie:

<https://omgevingsdiensthaglanden.nl/categorie/product/7-ontheffingverlening-soorten.html>

13. Gedragscodes

Gedragscodes in het kader van de Wet natuurbescherming worden alleen gemeentelijk of branchebreed

opgesteld en dienen te worden goedgekeurd door het Ministerie van LNV. Bestaande gedragscodes die zijn goedgekeurd onder de Flora- en faunawet zijn, indien nog niet verlopen, nog altijd geldig voor de soorten die onder de Wet natuurbescherming onder één van de drie beschermingsregimes vallen. Voor nieuwe beschermde soorten waarvoor geen mitigerende maatregelen zijn vermeld in gedragscodes zal mogelijk een ontheffing noodzakelijk zijn. Voor soorten die niet (meer) onder een strikt beschermingsregime vallen hoeft niet per se te worden gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode. Er moet desalniettemin altijd rekening worden gehouden met de wettelijke zorgplicht.

14. Handhaving

Bij een vermoede overtreding van een verbodsbepaling in de Wet natuurbescherming kan handhaving worden ingeschakeld. In Zuid-Holland is de Omgevingsdienst Zuid-Holland-Zuid (OZHZ) hiervoor verantwoordelijk. Voor meer informatie, zie:

<https://www.ozhz.nl/vergunningen-en-meldingen/groene-handhaving>

Melding van een vermoede overtreding:

Telefoon: 078-770 85 85

mail: meldingFfwet@ozhz.nl

website: <http://www.natuurzuidholland.nl/contact/>

Overige contactgegevens:

Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid

Afdeling Toezicht en Handhaving

Postbus 550

3300 AN Dordrecht